

Karl Orviku – naturalistist geoloogiks

17. augustil 1903 sündis Kohtla mõisa meieri pojana eesti geoloogia suurkuju, akadeemik ja Tartu Riikliku Ülikooli geoloogiakateedri juhataja Karl Orviku.

Siht oli selge juba gümnaasiumipäevil

Kui väike Karl sai kolmeaastaseks, kolis perekond Püssi mõisa, poisi esimeseks kooliks oli Lüganuse Eesti Hariduse Seltsi Algkool Erra-Liival.

1915. aastal asus nooruk õppima Rakverre Virumaa Poeglaste Reaalgümnaasiumi. Oma mälestustes on ta kirjutanud: „Kuna gümnaasiumis oli õppekeeleks vene keel, oli algul õppimisega raskusi. Rakveres õppimine tähendas mulle ka kostilapse seisusesse jõudmist. Ainult koolivaheajal olin veel vanematekodus.“

Viimastes klassides õppides võttis Karl Orviku aktiivselt osa kooli naturalistide ringi tegevusest. Ringi juhendas kooli tollane direktor ja looduslooõpetaja Artur Luha, hilisem nimekas geoloog ja akadeemik. Sageli käisid noored naturalistid uurimisretkedel ümbruskonna kivismurdudes.

„Küllap tuleb suurel määral lugeda ringi hooldaja, tolleaegse direktori ja looduslooõpetaja A. Luha mõjutuseks seda, et juba keskkooli lõpetamisel oli mulle selge, et sel juhul, kui õnnestub edasi õppima minna ülikooli, hakkab õppima geoloogiat,“ on professor Orviku hiljem meenutanud.

Repro

Rakveres koolis käinud akadeemik Karl Orviku oli mitmekülgne teadlane ja organisator.

Eesti Looduse esimene peatoimetaja

Ülikooli minek õnnestus ning 1922. aasta sügisel sai Karl Orvikust Tartu Ülikooli matemaatika loodusteaduskonna geoloogia eriala tudeng. Juba järgmisel suvel alustas ta ise-

seisvaid väliuurimisi, mille tegemiseks sai andekas tudeng toetust nii ülikoolist kui ka Looduseuurijate Seltsilt. Alates 1926. aastast oli Orviku Tartu Ülikooli geoloogiakabineti ja –muuseumi assistent. 1930. aasta veebruaris lõpetas Karl Orviku Tartu Ülikooli ja talle anti

geoloogiamagistri kraad.

Pärast ülikooli lõpetamist jätkas Orviku tööd assistendina, töötades sellel ametikohal kuni 1944. aastani. Karl Orviku põhiline uurimisteema oli Põhja-Eesti paekalda lubjakivide litoologia ja litostratigraafia, sel teemal valmis tal ka doktoriväittekiri, mille ta kaitses 11. mail 1940.

Assistendiaastatel käis Karl Orviku end täiendamas Rootsis ning võttis osa Taani Gröönimaa ekspeditsioonist. 1931. aastal võttis ta aktiivselt osa Looduseuurijate Seltsi geoloogia ja geomorfoloogia sektsiooni asutamisest, 1933. aastal sai temast kolmeks aastaks uue ajakirja Eesti Loodus peatoimetaja.

Sajad teadustööd

1944. aastal Eestisse taastunud nõukogude võim määras Karl Orviku Tartu Riikliku Ülikooli geoloogiakateedri juhatajaks–professoriks. Lisaks sellele oli ta aastatel 1946–1952 Looduseuurijate Seltsi esimees, 1947–1952 ENSV Teaduste Akadeemia Geoloogia Instituudi direktori teadusala abi.

1954. aastal valiti Karl Orviku akadeemikuks ja Geoloogia Instituudi direktoriks. Viimasega nõustus ülikool tingimusel, et Orviku jääks kohakaasluse alusel veel mõneks ajaks geoloogiakateedri juhatajaks. Nii käiski ta kahe aasta vältel igal nädalal Tallinnast Tartusse kateedrijuhataja kohuseid täitmas, geoloogiakateedri professoriks jäi ta aga kuni 1958. aasta sügiseni.

Karl Orviku oli mitmekülgne

teadlane, kes tegutses ka aktiivse organisatorina. Samuti osales ta arvukatel nõupidamistel ja kongressidel nii NSV Liidus kui ka Lääne-Euroopas, esinedes peaaegu iga kord ka mõne teadusliku ettekandega. Oma elu jooksul avaldas Karl Orviku sadu teaduslikke kirjutusi.

Rakveres on Orvikule püstitatud mälestussammas

1968. aasta lõpul tõmbus Karl Orviku tervislikel põhjustel aktiivsest tööst tagasi ja jäi pensionile, kuid jätkas lugematute ühiskondlike kohustuste täitmist. Ta oli Geoloogia Instituudi teadusliku nõukogu liige, Eesti Meteoriitide Komisjoni juhataja, ENE geoloogiaosakonna ühiskondlik toimetaja, kogumiku „Eesti NSV geoloogia“ toimetuskolleegiumi esimees jne.

Kõigi oma lugematute kohustuste kõrvalt ei unustanud Karl Orviku oma kodukooli – tollast Rakvere 1. Keskkooli. Orviku oli sage külaline kooli õpilaskonverentsidel ning aastapäevapidustustel.

Karl Orviku suri 7. märtsil 1981, tema tööd jäi jätkama poeg Kaarel, kes on samuti tunnustatud geoloog.

1987. aasta sügisel, mil Rakvere Gümnaasium tähistas oma 75. aastapäeva, kinkis vilistlastepere koolile Riho ja Ilme Kulla loodud Karl Orviku mälestussamba, mis paigutati kooli peaukse kõrvale, kuid mõne aasta möödudes viidi see metallivaraste kartuses siseruumidesse varjule.